

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему «Особливості емоційної сфери осіб юнацького віку в
період військового часу»

Студентки 4 курсу групи ЗПС-41
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Психологія»
за спеціальністю 053 – психологія

ЯЛОВЕНКО МАРІЯ

Керівник: ЯВОРОВСЬКА ЛЮБОВ

Канд. психологічних наук, доцент,
доцент каф. загальної психології

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Харків – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3-5
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ	
1.1. Вікові психологічні особливості в юнацькому віці.....	6-8
1.2. Емоційна сфера в юнацькому віці.....	9-10
1.3. Теоретичний аналіз емоційних станів, що виникають в осіб юнацького віку під час воєнного часу.....	11-13
Висновки до розділу 1.....	14-15
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ.....	
2.1. Огляд та обґрунтування використаних методик.....	16-19
2.2. Дослідження рівня тривожності, самопочуття, активності та настрою серед юнаків.....	20-27
2.3. Дослідження рівня емоційної лабільності, депресивності та врівноваженості серед осіб юнацького віку.....	28-31
2.5. Статистичний аналіз кореляції отриманих результатів.....	32-33
Висновки до розділу 2.....	34-36
ВИСНОВКИ.....	37-38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39-42

ВСТУП

Актуальність дослідження: Емоційна сфера людини зазнає значних змін під впливом стресу та кризових ситуацій, зокрема у період військового часу. Постійне відчуття небезпеки, невизначеність майбутнього та втрата звичного ритму життя становляться підґрунтям тривожних та депресивних станів емоційної нестабільності. Сучасні умови життя, зокрема військовий час, стають потужним стресовим фактором, який впливає на емоційний стан юнаків. Бойові дії загострюють переживання молоді, значно впливаючи на емоційну сферу та психоемоційний стан. У психологічній літературі проблема емоційної сфери особистості вивчалася багатьма вченими. Але, на сьогоднішній день, специфічні особливості емоційності саме юнаків у період військового часу, залишаються недостатньо дослідженими. В умовах військового стану актуальність дослідження емоційного стану молоді, як специфічної вікової категорії, полягає у висвітленні емоційних процесів, з якими зіштовхуються юнаки під впливом тривалого стресу, невизначеності та відчуті небезпеки.

Проблема дослідження: Під час воєнного часу емоційна сфера молоді зазнає значних змін через бойові дії, що є стрес фактором який викликає перманентне відчуття небезпеки. Це зокрема впливає на емоційний розвиток людини, що в свою чергу може негативно відобразитися на різних сферах життя юнаків. Юнацький вік є одним із ключових етапів розвитку особистості, і вплив війни може залишити глибокий відбиток на емоційній сфері у майбутньому. Таким чином, наразі як ніколи важливо досліджувати емоційність представників цієї вікової категорії задля збереження психологічного благополуччя молодого покоління.

Об'єкт дослідження: емоційна сфера особистості

Предмет дослідження: особливості емоційної сфери осіб юнацького віку в період військового часу

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити психологічні особливості емоційної сфери осіб юнацького віку, які проявляються в період військового часу

Завдання дослідження:

1. Теоретично розкрити сутність вікових психологічних особливостей та емоційної сфери особистості юнаків;
2. Провести теоретичний аналіз емоційних станів, що виникають в осіб юнацького віку під час військового часу;
3. Виявити рівень тривожності, самопочуття, активності та настрою серед юнаків;
4. Виявити рівень емоційної лабільності, депресивності та врівноваженості серед осіб юнацького віку
5. Порівняти отримані результати досліджуваних, які знаходяться в Україні та тих, хто за кордоном

Гіпотеза: Ми припускаємо, що під час військового часу, емоційна сфера юнацької молоді зазнає суттєвого впливу стресорів бойових дій, наслідком якого можуть бути високий рівень тривожності, високий рівень емоційної лабільності, низький рівень врівноваженості, зниження загального самопочуття, активності та настрою, а також зростання схильності до депресивних станів.

Емпіричні методи дослідження:

- 1) Фрайбурзький особистісний опитувальник FPI;
- 2) Тест САН (Самопочуття, Активність, Настрій);
- 3) Особистісна шкала прояву тривоги Дж.Тейлор;
- 4) Методи статистичної обробки даних:

Коефіцієнт кореляції рангу Спірмена для визначення кореляції методик між собою; Критерій Манна-Уїтні для оцінки відмінностей між двома незалежними вибірками; Метод кутового перетворення Фішера для виявлення значущих відмінностей у двох незалежних вибірках.

Характеристика вибірки: Випадкова вибірка серед студентів 2-4 курсів різних вищих навчальних закладів та професійних напрямів. Вибірка включає як чоловіків, так і жінок віком від 18 до 21 року. Серед досліджуваної групи є досліджувані, які на час тестування проживають в Україні, а також ті, які проживають за кордоном (вимушено мігрували через війну).

Практична значущість дослідження: Результати цього дослідження можуть допомогти глибше зрозуміти вплив стресу на емоційний стан юнаків під час війни та створити дієві програми психологічної підтримки. Це сприятиме збереженню психічного здоров'я молоді та їхній успішній адаптації в поточних кризових умовах.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

1.1. Вікові психологічні особливості в юнацькому віці

Визначення юності, як стадії розвитку людини, в сучасній психологічній літературі визначається як одна зі стадій онтогенетичного розвитку між підлітковим і дорослим віком.

Згідно з сучасними дослідженнями вікової психології, юнацький вік поділяється на дві стадії:

Таблиця 1.1.

Стадія	Вік
Рання юність	15-18 років
Зріла юність	18-21 рік

У психологічній літературі присвяченій специфіці юнацького віку (наукові праці Е. Еріксона, Е. Шпрангера, І. Кона) можна побачити різні підходи до визначення вікових меж, конфліктів, специфічних новоутворень. Здебільшого, дослідники обмежують зрілу юність періодом від 18 до 21 року. У межах нашого дослідження ми зосередимо увагу саме на стадії зрілої юності. [7]

Згідно із концепцією Е. Еріксона, людина протягом життя проходить низку психосоціальних криз, кожна з яких відповідає певному етапу розвитку. Від виділяє 8 стадій психосоціального розвитку людини:

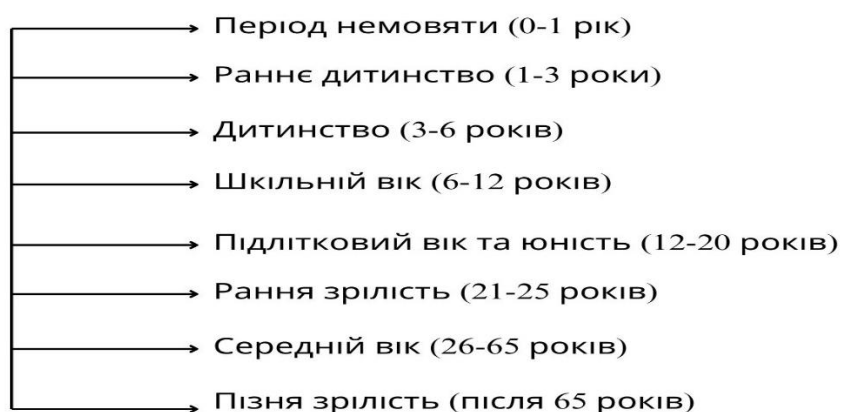

Рис. 1.1. Стадії психосоціального розвитку людини за Е. Еріксоном

Юнацький вік відноситься до п'ятої стадії. Еріксон розглядав цей вік як період глибокої кризи, коли завершується дитинство і починається процес формування ідентичності. У цей період відбуваються активні пошуки власного «Я», яке значною мірою визначає емоційний стан молодої людини. Ідентичність у цьому віці є синтезом попереднього досвіду та нових переживань, які формуються під впливом соціальних взаємодій і відкриття нових життєвих перспектив. Процес самовизначення і становлення життєвого шляху відбувається через інтеграцію особистісної ідентичності, довіри до світу, самостійність, ініціативність і компетентність. Якщо юнак не знаходить відповідей на питання про власне місце у суспільстві, може виникнути «дифузність ідентичності». Це проявляється у схильності уникати відповідальності, тривожності, почутті ізоляції або порожнечі, і так само у внутрішньому конфлікті щодо соціальних ролей, які були нав'язані сім'єю або суспільством. У деяких випадках може спостерігатися знецінення внутрішніх аспектів особистості та одночасно надмірний акцент на зовнішніх. Тут Еріксон вводить поняття - «Психологічний мораторій». Цей термін визначається як кризовий період між юнацтвом та дорослим віком, під час якого особистість переживає складні процеси нового світосприйняття і формування дорослої ідентичності. Еріксон зазначив, що цей кризовий період може тривати достатньо часу, іноді навіть роки, особливо у незвичайно обдарованих людей. У разі коли криза стає непереборною, й виникає дифузність ідентичності, яка є передумовою до виникнення специфічних психологічних труднощів в юнацькому віці. У крайніх випадках психологічний мораторій і дифузія ідентичності можуть потребувати психотерапевтичного втручання. [11]

Формування особистості у даному віці відбувається нерівномірно і це обумовлює її унікальність. Однак цей період також характеризується нестабільністю, яка в свою чергу може проявлятися в різних аспектах життєдіяльності. Зокрема, юнаки часто можуть демонструвати поведінкову нестійкість (часта зміна захоплень, відмова від відповідальності тощо), емоційну нестійкість (різкі зміни настрою, лабільність), комунікативну, а

також мотиваційну. Такі коливання можуть негативно позначатися на успішності у навчанні та професійній діяльності, провокувати проблеми у стосунках з оточенням, і безумовно сприяти зниженню ментального благополуччя. Як наслідок, можуть частіше виникати кризові ситуації, зокрема й емоційні перевантаження. [8]

1.2. Емоційна сфера в юнацькому віці

«Студентський» період розвитку особистості характеризується активною взаємодією з різними сферами суспільства, що вимагає посиленої мобілізації внутрішніх ресурсів і підвищеної емоційної стійкості. У цей час розвиток емоційної сфери тісно пов'язаний з особистісними рисами, рівнем самосвідомості та самооцінкою. Посилення контролю над власними емоціями, когнітивний розвиток та більш глибоке розуміння власного внутрішнього світу сприяють формуванню більш зрілої емоційної регуляції. Юнаки починають сприймати навколишній світ через призму особистого досвіду та прагнути до самоствердження. Різні фактори можуть викликати широкий спектр емоційних реакцій, що веде до збільшення їх інтенсивності та тривалості прояву. Хлопці та дівчата юнацького віку особливо гостро переживають питання власних здібностей та особистісних характеристик. [10]

Емоції в житті кожної особистості, зокрема в юнацькому віці, роблять світ більш багатограним, а сприйняття життя більш глибинним. Вони стають важливим чинником мотивації та подолання труднощів. Особливо вони відіграють значну роль у періоди підвищеного напруження, таких як от вступ до вищого навчального закладу, складання іспитів тощо. У подібних ситуаціях емоції можуть допомагати юнакам мобілізувати сили для досягнення цілей.

Навчальна діяльність юнаків супроводжується значною динамікою емоційних станів. Це зумовлює швидкий перехід від одних почуттів до інших та стає передумовою розвитку більш складних переживань. Формування емоційної стійкості стає ключовим фактором успішності у напружених, стресових ситуаціях. Водночас уникнути емоційного напруження в умовах студентського життя неможливо. Воно може виникати через такі фактори, як: нові обставини, підвищена відповідальність, перевтома, велика кількість навчального матеріалу. Накопичення негативних емоцій може призводити до відчуття безвиході та тривожності щодо майбутнього.

Вивчаючи та аналізуючи наукову літературу з даної тематики, було виявлено, що важливим аспектом емоційної сфери юнаків (студентів) є страхи,

які супроводжують їхній навчально-професійний шлях. Дослідження вітчизняного психолога М.А. Кузнєцова, проведені у співпраці з В.С. Шаповаловою, виявили існування групи стійких студентських страхів, які зберігаються протягом усього періоду навчання. До них належать страх перед іспитами, побоювання бути відрахованими, тривога перед публічними виступами тощо. Ці страхи відображають глибокі внутрішні переживання, пов'язані із загрозами самоповаги та особистісної ідентичності юнака. Значну частину цієї групи становлять побоювання щодо невизначеності майбутньої професійної реалізації [18].

Виходячи з цього, окремо важливо звернути увагу на феномен тривожності, який є характерним для юнацького віку. У подальшому дослідженні буде проаналізовано рівень тривожності серед молоді, що дасть змогу більш широко оцінити та описати присутність цього стану у житті юнаків. Тривога може бути як наслідком, так і причиною емоційного напруження, оскільки численні виклики, які постають перед юнаками, суттєво впливають на їх емоційний стан.

1.3. Теоретичний аналіз емоційних станів, що виникають в осіб юнацького віку під час воєнного часу

Війна, бойові дії є потужними стресовими факторами, які впливають на емоційний стан людини та залишають глибокий слід у психоемоційному стані кожного. З психологічної сторони, всі ті події, які особа переживає під час бойових дій варто трактувати як екстремальна ситуація або екстимальні умови. Визначення цього поняття більшість авторів описує як важкий та напружений стан умов діяльності, який може становити серйозну загрозу як фізичному здоров'ю, так і життю людини. У подібних умовах емоційні реакції часто набувають дестабілізуючого характеру, які змінюють звичні способи переживання та поведінкові стратегії. Людина може демонструвати нетипові форми захисту, а її емоційні переживання набувають нових змістів та значень, які обумовлені стресовими умовами [12]. Розглянемо ключові емоційні стани, які виникають в екстремальних умовах:

Афект	Інтенсивний, короточасний емоційний спалах, який знижує контроль над поведінкою
Страх	Природна реакція на загрозу, яка мобілізує організм або навпаки, паралізує діяльність
Паніка	Неконтрольований хаотичний стан, що супроводжується втратою раціонального мислення
Тривога	Виражає відчуття невизначеності, очікування негативних подій
Стрес	Реакція організму на будь-який фізичний чи психологічний тиск, що спричиняє зміну звичного стану
Дистрес	Довготривалі і затяжні негативні відчуття, затяжний у часі стрес
Фрустрація	Виникає внаслідок перешкод у досягненні поставленої мети або задоволення потреб
Апатія	Приглушена або повна відсутність інтересу та мотивації до будь-чого, відсутність почуттів та емоцій, байдужість

Рис. 1.2. Ключові емоційні стани в екстремальних умовах

Більш вразливою групою у цьому контексті є молодь (юнаки). Згадаємо, що юнацький вік є періодом активного становлення особистості, пошуку життєвих орієнтирів та вибору професійного шляху. В умовах військового часу, нормальне протікання цих процесів ускладнюються нестабільністю, невизначеністю в майбутньому та посиленою тривожністю.

Психологічні наслідки війни особливо гостро проявляються у хлопців та дівчат юнацького віку через певний перелік факторів. Вони пов'язані із природними віковими особливостями та підвищеною емоційною чутливістю. Хронічний стрес, тривога за власне життя та життя близьких, необхідність адаптації до нових реалій. Це все стає випробуванням для психіки молодих людей. Військові дії змушують багатьох залишати домівки, змінювати звичний спосіб життя, шукати нові можливості для навчання і роботи. Ці фактори лише посилюють почуття нестабільності та страху. [6]

Аналізуючи останні дослідження, вони показують найбільш поширені емоційні реакції у юнацькому віці в умовах війни. Дослідники визначають депресію, тривожні розлади, ПТСР (посттравматичний стресовий синдром), який, згідно останнім даним Міністерства охорони здоров'я України, діагностується приблизно у восьми відсотків чоловіків та двадцяти відсотків жінок, що перенесли травматичну ситуацію. [3] Згідно з опитуваннями, близько половини досліджуваної молоді повідомляють про страх за власне життя та життя їх рідних. Хронічне емоційне напруження, яке викликане сиренами, вибухами, комендантською годиною, порушенням звичного ритму життя негативно впливають на їхню здатність до навчання, особистісний розвиток і самореалізацію. [6]

Зрештою, відбувається ескалація питання психологічного мораторію. Згадаємо, що це такий період кризи між юнацтвом та дорослістю, у який особистість може переживати важкі процеси нового прийняття світу та процес формування дорослої ідентичності. Під час цієї кризи, людина може відкладати прийняття важливих рішень щодо свого майбутнього. Війна позбавляє можливості поступового пошуку себе, змушуючи приймати рішення

під впливом страхів, невизначеності. Це може призводити до «дифузії особистості». Цей стан, який описував Еріксон, загострюється під військового часу через глибокі зміни в соціальному та особистісному житті молоді. Він руйнує в людини почуття стабільності. В свою чергу молодь, яка ще не до кінця визначилась зі своїми життєвими цілями, змушена переглядати свої плани на майбутнє в умовах нестабільності та жити у стані постійного емоційного напруження. Таким чином, криза ідентичності під час військового часу може мати руйнівний характер і навпаки. Цілком логічно, що більшість юнаків відчуває тривогу, стрес, фрустрацію тощо. Але при цьому, знаходити в собі сили для переосмислення цінностей, розвитку стресостійкості та емоційної зрілості.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, в першому розділі було розглянуто та теоретично описано наступні питання:

1. Визначили, що юнацький вік являє собою один із стадій онтогенетичного розвитку між дорослістю та підлітковим віком. Еріксон виділив та описав цей вік як стадію певної глибокої кризи, під час якої починає формуватися ідентичність. Молоді люди в цьому віці стикаються з багатьма викликами та змінами, які пов'язані із особистісними цінностями, професійними амбіціями, міжособистісними стосунками тощо. Згідно з Еріксоном, успішне проходження кризи ідентичності призводить до формування стабільної особистості, яка має чіткі життєві цінності, здатна ухвалювати самостійні рішення, відчувати відповідальність за власне майбутнє.

2. Описали своєрідність емоційної сфери у віці юнацтва. Тут розвиток емоційності людини пов'язують з особистісними рисами, самооцінкою, а також рівнем самосвідомості. Емоційна сфера характеризується збільшеною інтенсивністю переживань, мінливістю настрою, збудливістю, тривожністю тощо. Хлопці та дівчата юнацького віку особливо гостро переживають питання власних здібностей та особистісних характеристик. Провідною діяльністю у цьому періоді розвитку людини є навчальна діяльність. Беручи за увагу цей факт, навчання супроводжується значними коливаннями емоційних переживань і станів. Це спричиняє швидкий перехід від одних почуттів до інших та стає передумовою розвитку більш складних переживань. Водночас, саме в юності закладаються основи емоційної стійкості, яка допомагає долати труднощі та адаптуватися до змін.

3. Розглянули специфічність емоційних станів, які можуть виникати в юнаків під час військового часу. Визначили, що бойові дії під час війни є екстремальними умовами, які несуть реальну загрозу і психіці, і фізичному здоров'ю, а також безпосередньо життю людини. Ключовими емоційними станами, які виникають під час екстремальних умов є страх, апатія, тривога,

паніка, стрес, дистрес, фрустрація та афект. В таких умовах нормальне протікання розвитку психіки юнаків ускладнюється через посилену тривожність, невизначеність у майбутньому та нестабільність. Постійний стрес, тривога за власне життя та життя своїх рідних, потреба в адаптації до нової дійсності стають випробуванням. Емоційне напруження через сирени, вибухи та, загалом, через порушення повсякденного ритму життя, негативно впливають на їхню здатність навчатись, на самореалізацію та особистісний розвиток.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСІБ ЮНАЦЬОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Провідною метою даного емпіричного дослідження є виявлення особливостей емоційної сфери осіб в юнацькому віці під час воєнного часу, а саме конкретних емоційних проявів, які властиві саме цій віковій категорії. Вивчення цих аспектів має велике значення для розуміння психічного добробуту юнаків під час війни.

2.1. Огляд та обґрунтування використаних методик

З метою дослідження особливостей емоційної сфери юнацтва під час воєнного часу можуть бути використані наступні емпіричні методики дослідження:

- 1) Фрайбурзький особистісний опитувальник FPI;
- 2) Тест САН (Самопочуття, Активність, Настрій);
- 3) Особистісна шкала прояву тривоги Дж.Тейлор

- Фрайбурзький особистісний опитувальник FPI – це методика, яка дозволяє краще зрозуміти особистість людини, її емоційний стан та рівень психологічної стійкості. Його основна мета є дослідити ті якості, які мають значення для ефективної саморегуляції, самоконтролю й адаптації в непростих життєвих обставинах. Особливо це важливо для молоді, яка перебуває на етапі формування світогляду. Опитувальник складається із 114 тверджень і охоплює 12 шкал. У даному дослідженні ми зосередимося на трьох із них:

- Шкала 6 «Врівноваженість». Вона дає змогу оцінити наскільки молода людина здатна зберігати спокій у стресових ситуаціях, чи вміє управляти емоціями та зберігати внутрішню рівновагу, що є особливо важливим у екстремальні часи.

- Шкала 11 «Емоційна лабільність». Ця шкала оцінює наскільки емоційний стан юнака є стабільним, а саме: Чи легко змінюється настрій? Чи виникають труднощі у контролі над емоціями? Це допоможе краще оцінити рівень емоційної зрілості та саморегуляції.

Таким чином, обрані шкали дадуть змогу комплексно оцінити як молодь переживає стрес і як емоційно реагує на життєві виклики.

- Тест САН (Самопочуття, Активність, Настрій) являє собою простий, але водночас інформативний інструмент, який дозволяє оперативно оцінити загальний психофізіологічний стан людини. Його використовують в різних сферах – від медицини до психології, особливо коли потрібно відстежити зміну самопочуття в динаміці (наприклад до і після занять, під час навчального процесу, у періоди стресу тощо). Методика складається з бланку, де розміщено 30 пар протилежних за змістом слів, по 10 на кожен щ трьох показників (самопочуття, активність, настрої). Учасник оцінює свій стан на шкалі від -3 до +3, обираючи значення, яке найбільше відповідає його внутрішньому стану на момент проходження тесту. Такий підхід дозволяє точно зафіксувати не лише загальне враження про самопочуття, а й його складові, такі як фізична витривалість, емоційна включеність, рівень життєвого тону.

Для цього дослідження ця методика дає змогу оцінити як юнаки почуваються тут і зараз, наскільки вони активні, життєрадісні чи, навпаки втомлені, пригнічені або емоційно виснажені. У поєднанні з іншими методиками це допоможе отримати більш повне уявлення про емоційний стан молоді та його особливості в умовах підвищеного психоемоційного навантаження.

- Опитувальник Особистісна шкала прояву тривоги Дж.Тейлор. Це особистісна методика, яка допомагає оцінити рівень тривожності як стабільної характеристики особистості. Шкала складається з 50 тверджень, на які досліджуваний має відповісти або «так» або «ні», залежно від того, наскільки це відповідає її внутрішньому стану та життєвому досвіду. Ця методика дозволяє виявити загальний рівень тривожності, а також визначити наскільки людина схильна до таких станів як соціальна фобія, агресивність, підозрілість, нестабільність у стресових ситуаціях. Особливо важливо зазначити, що дана методика не лише виявляє рівень тривоги, а й показує, як саме вона

проявляється в особистості: через емоційні реакції, поведінкові прояви чи схильність до уникнення певних ситуацій.

У контексті даного дослідження, цей опитувальник є надзвичайно цінним інструментом, адже дозволяє оцінити загальний фон тривожності у молодих людей, зокрема в умовах нестабільності, життєвих змін. Це допоможе краще зрозуміти, як юнаки реагують на зовнішні загрози, наскільки готові до подолання стресових ситуацій.

У даному дослідженні для обробки отриманих результатів застосовувалась програма SPSS, яка являє собою сучасний інструмент для статистичного аналізу даних. Це програмне забезпечення виконує функції не лише організації і систематизації даних, а й виконує широкий спектр статистичних операцій (від базової обробки до складного аналізу залежностей між змінними). Завдяки цьому, ми маємо можливість точно і надійно оцінити результати, які отримали у процесі нашого дослідження. Для аналізу були обрані два основні статистичні методи:

1) Коефіцієнт кореляції рангу Спірмена. Цей показник дозволяє визначити силу і напрямок зв'язку між двома змінними. Даний коефіцієнт оцінює наскільки значення однієї змінної зростають або зменшуються разом із змінами іншої. Він особливо ефективний у випадках, коли дані представлені в порядкових шкалах або не підпадають під вимоги параметричних методів. Показник Спірмена може набувати значень від -1 до +1, де крайні значення свідчать про сильний монотонний зв'язок.

2) Критерій Манна-Уїтні. Він використовується у випадках, якщо потрібно порівняти дві незалежні вибірки, між якими не передбачається наявності зв'язку. Цей метод дозволяє з'ясувати наявність статистично значущої відмінності між групами, а також оцінити, чи ці відмінності є випадковими або мають обґрунтовану основу. Цей критерій доцільно застосовувати у дослідженнях, в яких дані не відповідають нормальному розподілу.

3) Кутове перетворення Фішера. Метод використовується для перевірки наявності значущих відмінностей у двох незалежних вибірках.

Застосування цих методів математичної статистичної обробки даних надає змогу глибше проаналізувати залежності між показниками емоційного стану юнаків та зробити обґрунтовані висновки щодо особливостей їхньої психоемоційної реакції.

2.2. Дослідження рівня тривожності, самопочуття, активності та настрою серед юнаків

Першим етапом даного дослідження було проведення збору емпіричних даних за допомогою методики САН, яка дозволяє оцінити рівень самопочуття, активності та настрою серед обраної досліджуваної групи. Отримані в результаті тестування результати додано в таблицю 2.1. та рисунок 2.1.

Таблиця 2.1.

Результат рівня **самопочуття, активності та настрою** серед загальної вибірки

Рівень	Самопочуття	Активність	Настрій
Високий	35%	25%	37,5%
Середній	25%	30%	25%
Низький	40%	45%	37,5%

На таблиці результатів 2.1 можна прогледіти таку тенденцію, де найбільш тривожним показником є низький рівень активності, а саме у 45% опитаних досліджуваних серед обраної групи. Можна припустити про наявність емоційного виснаження та загальної втоми. Так само бачимо 40% опитаних юнаків виявили низький рівень самопочуття. Такий показник самопочуття часто є причиною стресу, тривалого психологічного напруження. Неоднозначні, проте найкращі показники виявлено за рівнем настрою, а саме 37,5% юнаків мають високий рівень і стільки ж мають низький. Варто зазначити, що настрій являє собою змінну та суб'єктивну складову емоційного стану. Він здатний коливатися під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів (події, переживання тощо). Саме тому ми можемо спостерігати таку полярність серед результатів саме настрою.

Задля того, аби більш глибоко зрозуміти вплив військового часу на емоційний стан юнаків, вважаємо доцільним здійснити порівняння рівнів САН між тою молоддю, яка на час тестування знаходиться в Україні, та тими, хто за кордоном (вимушено мігрували через війну). Обидві групи кожного дня стикаються з наслідками воєнних дій, однак умови життя за межами країни, де

вони ведуться, часто є більш стабільними. Це може потенційно впливати на емоційний фон. Отже, порівняння серед двох груп представлено на таблиці 2.2, рисунках 2.2-2.3:

Таблиця 2.2

Диференціація рівнів САН серед юнаків в Україні та за кордоном

	Рівень	Ті, хто в Україні (25 дослідж.)	Ті, хто за кордоном (26 дослідж.)
<i>Самопочуття</i>	Високий	25%	58,3%
	середній	21,4%	25%
	низький	53,6%	16,7%
<i>Активність</i>	Високий	17,9%	41,7%
	Середній	21,4%	41,7%
	Низький	60,7%	16,7%
<i>Настрій</i>	Високий	25%	66,7%
	Середній	28,6%	16,7%
	Низький	46,4%	16,7%

За порівняльними даними, які показано на таблиці 2.2, можна прослідити тенденцію, як відрізняються результати опитаних юнаків в Україні, та тих, хто за кордоном. Згідно з результатами, серед опитаних юнаків, що знаходяться в Україні, лише 25% мають високий рівень самопочуття. Тоді як серед досліджуваних за кордоном ця цифра сягнула 58,3%. Низький рівень самопочуття має кожний другий в Україні (тобто 53,6%), серед досліджуваних за кордоном – 16,7%. Задля перевірки достовірності відмінностей даних двох груп, ми вважаємо важливим застосування методів математичної статистики. В даному випадку ми будемо використовувати критерій Мана-Уїтні та метод кутового перетворення Фішера. За результатами підрахунку $U_{\text{самопочуття}}=79,000$ ($p < 0,01$), $U_{\text{активності}}=75,500$ ($p < 0,01$), $U_{\text{настрою}}=76,000$ ($p < 0,01$) [Додаток А]. Ці показники говорять про статистично значущі розбіжності між двома групами. Середні ранги САН значно вище у тих, хто

перебуває за кордоном. За методом Фішера виявлено значущі відмінності у високому ($\phi=2,003$, $p=0,0226$) та низькому рівнях ($\phi=2,322$, $p=0,0101$) самопочуття. Щодо активності, значуща відмінність виявлена на низькому рівні ($\phi=2,741$, $p=0,0031$). Також настрої: значущі відмінності по високому ($\phi=2,502$, $p=0,0062$) та низькому рівнях ($\phi=1,908$, $p=0,0282$) [Додаток Б]. Результати таблично представлено у додатку А та Б.

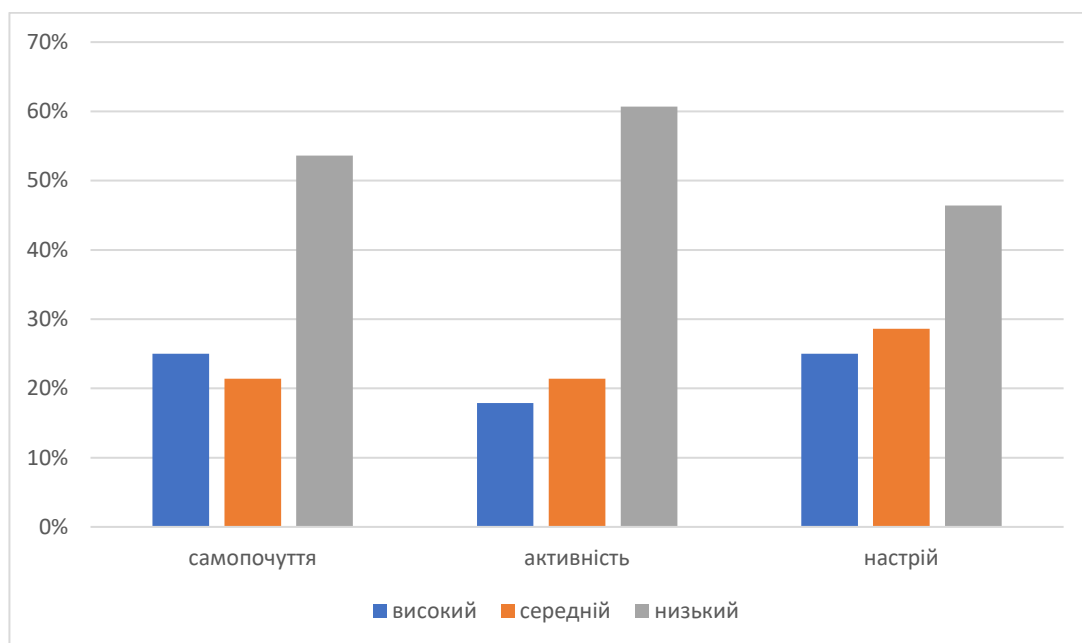

Рис. 2.1 Рівень САН досліджуваних, які знаходяться в Україні

Для більш наочної подачі інформації, ми побудували рисунок 2.1, а саме графік, який демонструє рівні самопочуття, активності та настрою юнацької молоді, яка на момент дослідження знаходиться в Україні.

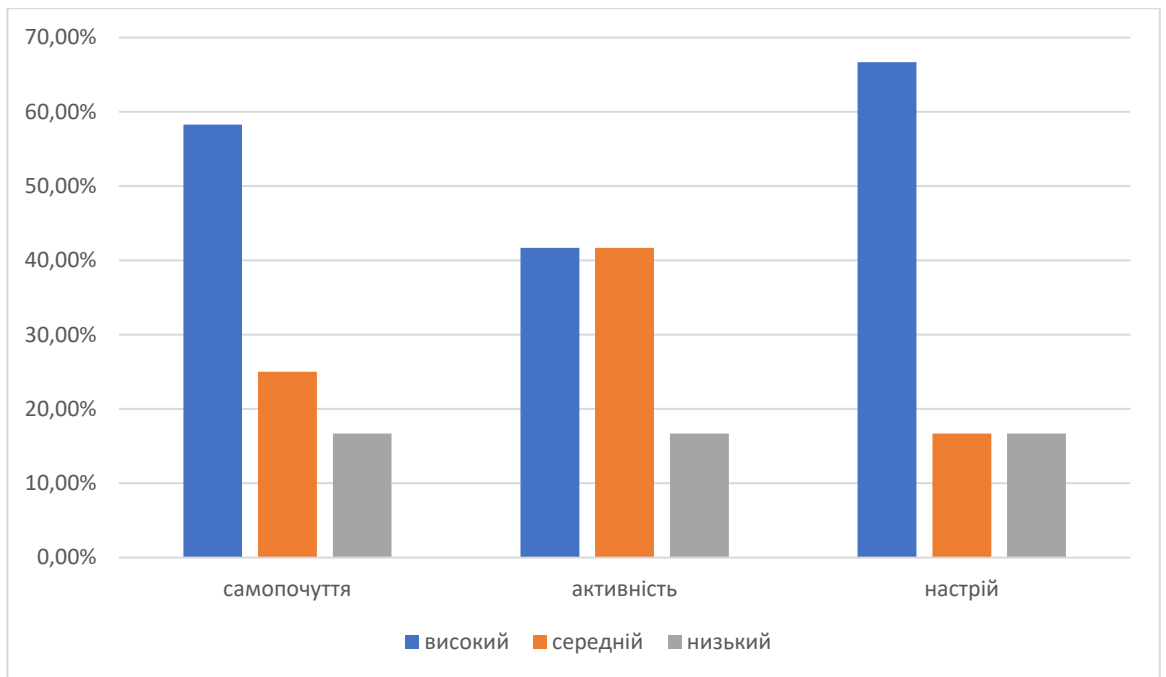

Рис. 2.2 Рівень САН досліджуваних, які знаходяться за кордоном

А також для порівняння відмінностей в показниках САН продемонстровано графік 2.2, який демонструє результати групи юнаків, що за кордоном.

Наступним кроком у дослідженні було виявлення рівня тривожності серед хлопців та дівчат юнацького віку. Результати дослідження було описано та вказано у таблиці 2.3:

Таблиця 2.3

Результати дослідження на рівень тривожності

Рівень тривожності за Дж. Тейлор	Досліджувані
Дуже високий	0%
Високий	35%
Середній з тенденцією до високого	50%
Середній з тенденцією до низького	15%
Низький	0%

Згідно з таблицею 2.3 та за результатами тестування на визначення рівня тривожності в юнаків під час воєнного часу, жоден з досліджуваних не продемонстрував ані дуже високого, ані повністю низького рівня тривожності. Більшість (50%) перебувають у стані, де тривожність вже є досить відчутною,

проте ще не досягає критичної межі. 35% юнаків мають високий рівень тривожності, яке свідчить про глибинну внутрішню напругу, страхи та різноманітні переживання. Лише 15% (кожен сьомий) має стан, який найбільш близький до емоційної стабільності. Такі результати можуть казати про значне емоційне напруження, що є характерним для періоду воєнного часу. Високий та помірно середній з тенденцією до високого рівні тривожності у переважній більшості досліджуваних може свідчити про такі стани як стійке переживання внутрішнього дискомфорту, напруги та невизначеності. Ці стани можуть ставати завадою і негативно впливати на особистісний розвиток, навчальну мотивацію тощо.

Аби краще розуміти, як війна вплинула на тривожність юнацької молоді, ми вважаємо доцільним порівняти наші результати з дослідженням, що було проведено задовго до повномасштабного вторгнення. Далі розглянемо та порівняємо результати нашого дослідження та отримані результати дослідження особливості тривожності в юнацькому віці [25]. Порівняння продемонструємо на рисунках 2.3 та 2.4.

Рис. 2.3 Дослідження тривожності у мирний час

Рис. 2.4 Дослідження тривожності у воєнний час

На рисунках 2.3 та 2.4 вже можна побачити різницю у рівнях тривожності юнацької молоді до повномасштабного вторгнення [25] та у воєнний час. «До» високий рівень тривожності виявило 29% досліджуваних, а в нашому дослідженні 35%. У воєнний час середній рівень тривожності з тенденцією до високого становить 50%, у мирний час 49%. Результати середнього рівня з тенденцією до низького у мирний час показали 22% юнаків, в той час як в нашому дослідженні 15%. Отже, порівнявши результати можна побачити, що під час війни рівень тривожності серед юнаків дещо зріс. Зокрема, збільшилась частка осіб із високим рівнем тривожності та зменшилась кількість тих, хто має тенденцію до низької. Рівень тривожності з тенденцією до високої залишився майже незмінним (49% проти 50%). Такі показники підтверджують факт того, що феномен тривожності є характерним для цієї вікової категорії, але саме крайні її прояви більш залежні від умов, зокрема війни.

Щоб побачити, як місце перебування впливає на рівень тривоги в молоді під час війни, ми порівняли рівні тривожності юнаків, що знаходяться за межами України та тих, хто залишився. Порівняльні результати представили у таблиці 2.4 та рисунку 2.5.

Таблиця 2.4

Порівняльна таблиця рівня тривожності досліджуваних в Україні та за кордоном

Рівень тривожності за Дж. Тейлор	Ті, хто в Україні (25 дослідж.)	Ті, хто за кордоном (26 дослідж.)
Дуже високий	0%	0%
Високий	46,42%	8,33%
Середній з тенденцією до високого	50%	50%
Середній з тенденцією до низького	3,57%	41,66%
Низький	0%	0%

На таблиці результатів 2.4 помітно, наступну тенденцію: юнаки, які залишилися в Україні частіше мають високий рівень тривожності, це майже половина опитаних (46,42%). Для порівняння, серед тих, хто виїхав за кордон, цей рівень значно нижчий (8,33%). Ймовірно, це пов'язано з тим, що юнаки в Україні частіше стикаються з тривожними подіями (які також можуть напряду загрожувати життю та здоров'ю) та відчуттям невизначеності. Обидві групи мають приблизно однакову частку людей (по 50%) із помірним рівнем тривожності, яка має тенденцію до високої. Це каже нам про те, що навіть за межами України тривожність не зникає повністю (через фактори адаптації, невідомості тощо). Помірна тривожність із тенденцією до низької частіше траплялася саме серед досліджуваних за кордоном (41,66% проти 3,57% в Україні). Можна припускати, що це відбувається через факт поступового психоемоційного відновлення у більш безпечних умовах. Крайніх випадків не виявлено в жодній з груп. За результатами метода математичної статистики Мана-Уїтні, маємо показник $U=69,500$ ($p<0,01$), який каже про статистичні відмінності у групах, що ще раз підтверджує описане вище [Додаток А]. За результатами методу кутового перетворення Фішера, маємо значущі відмінності у високому рівні ($\phi=2,648$, $p=0,004<0.05$) та середній до низького ($\phi=2,965$, $p=0,0015<0.05$) [Додаток Б].

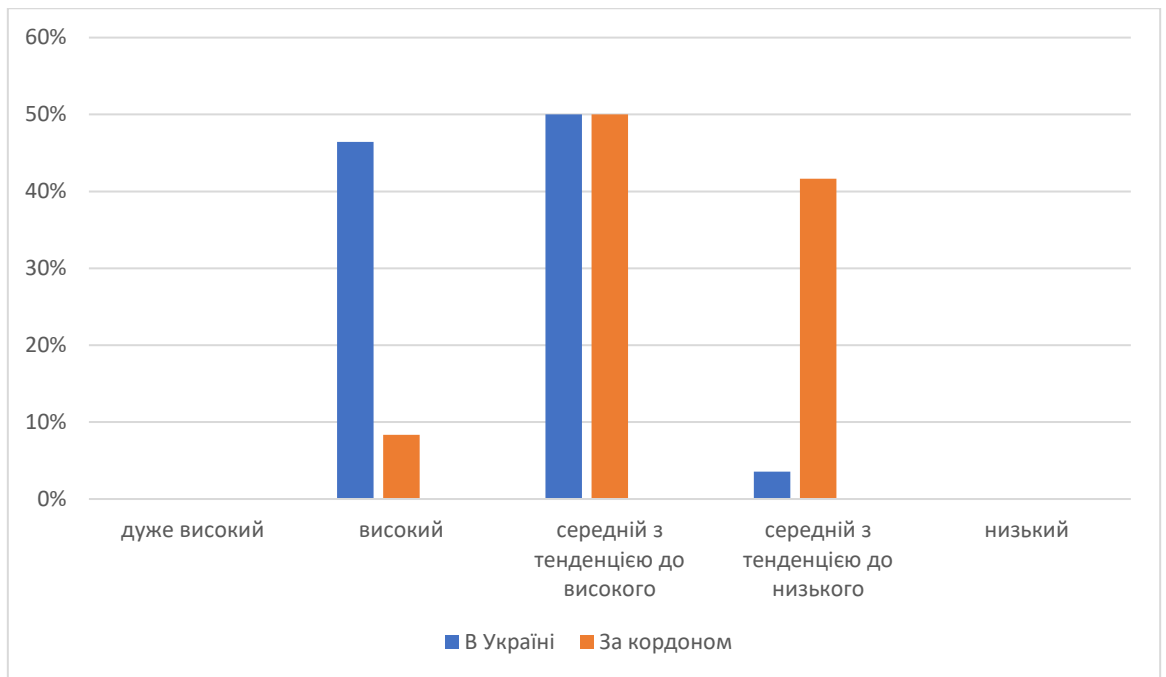

Рис 2.5 Порівняльний графік рівня тривожності досліджуваних, які знаходяться в Україні та досліджуваних за кордоном.

Аби краще побачити різницю в рівнях тривожності серед двох груп, ми подали результати у вигляді графіка 2.5

2.3. Дослідження рівня емоційної лабільності, депресивності та врівноваженості серед осіб юнацького віку

Наступним кроком у дослідженні емоційної сфери юнаків під час війни ми виявляли рівень депресивності серед групи з використанням Фрайбурзького особистісного опитувальника. Результати зафіксовано у таблицях 2.5, 2.6, 2.7 та 2.8.

Таблиця 2.5

Результати дослідження на рівень депресивності

Рівень	Досліджувані
Низький	5%
Середній	50%
Високий	45%

Як можна побачити на табличці 2.5, серед усієї обраної вибірки 45% юнаків показують високий рівень депресивності, що може вказувати на значне поширення пригніченого емоційного стану у вибірці. 50% опитаних мають середній рівень. Такий показник можна описати як наявність депресивних проявів, але без чіткої яскраво вираженої симптоматики, що можливо потребує додаткової діагностики для уточнення. Тільки 5% досліджуваних мають низький рівень за цим показником. Ці результати демонструють загальну тенденцію до зниження емоційного тону серед юнаків в умовах воєнного часу. Це є цілком закономірним явищем в умовах тривалого напруження.

Наступним логічним етапом аналізу стало дослідження рівня врівноваженості серед обраної групи. Зібрану інформацію узагальнили у таблицю 2.6.

Таблиця 2.6

Результати дослідження на рівень врівноваженості

Врівноваженість	Результат
Низький	20%
Середній	65%

Високий	15%
---------	-----

Аналіз таблиці 2.6 показує, що більшість юнаків (65%) показали середній рівень врівноваженості. Це може казати про те, що вони загалом можуть справлятися із труднощами, але іноді здатні втрачати внутрішній баланс. 20% досліджуваних мають низький рівень врівноваженості, тобто є вони є більш вразливими до стресу та іноді можуть відчувати внутрішню розгубленість у складних (стресових) ситуаціях. Високий рівень отримали 15% досліджуваних. Такі показники вказують на те, що особа здатна зберігати емоційну рівновагу та спокійно реагувати.

На наступному етапі роботи ми зосередили увагу на виявленні рівнів емоційної лабільності серед юнацької молоді. Результати дослідження наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Результати дослідження за шкалою Емоційної лабільності

Рівень емоційної лабільності	Результат
Низький	10%
Середній	67,5%
Високий	22,5%

Згідно з таблицею 2.7, більшість опитаних (67,5%) продемонстрували середній рівень за даною шкалою. Це може казати про відносну емоційну стійкість, здібність до саморегуляції. Також, 22,5% досліджуваних мають високий рівень лабільності, що свідчить про нестабільність емоційного стану та складнощі в контролі емоційних проявів. Натомість низький рівень емоційної лабільності виявили лише 10% юнаків. Такі показники свідчать про високу ступінь емоційної стійкості та здатність до самоконтролю. Це є позитивним ресурсом для подолання кризових ситуацій.

З метою глибшого розуміння впливу умов проживання на емоційний стан молоді, ми провели порівняльний аналіз попередніх показників серед досліджуваних, які на момент проходження тестування знаходились в Україні, та тих, хто за кордоном. Результати порівняння наведено в таблиці 2.8:

Порівняльний аналіз рівнів врівноваженості, депресивності та емоційної лабільності серед двох груп

	Рівень	В Україні (25)	За кордоном (26)
Врівноваженість	Високий	21,4%	0%
	Середній	67,8%	58,3%
	Низький	10,7%	41,6%
Депресивність	Високий	57,1%	16,6%
	Середній	39,2%	66,6%
	Низький	3,5%	16,6%
Емоційна лабільність	Високий	32,1%	0%
	Середній	60,7%	83,3%
	Низький	7,1%	16,6%

Результати таблиці 2.8 демонструють відчутну різницю між показниками юнаків які перебувають в Україні та тих, хто за її межами. Серед опитаних в Україні спостерігається вищий рівень депресивності (57,1%) та емоційної лабільності (32,1%), що в свою чергу може свідчити про достатньо сильний вплив стресогенних чинників, спричинених війною. Юнаки за кордоном виявили вищу емоційну стабільність. Бачимо переважаючий середній рівень емоційної лабільності (83,3%), депресивності (66,6%), а також менше випадків низької врівноваженості. За результатами критерія Мана-Уїтні, $U_{\text{емоц. лабільності}}=66,000$, $U_{\text{врівноваж.}}=80,500$, $U_{\text{депресив.}}=73,500$. Р усіх цих показників $<0,01$, що говорить про статистичні відмінності у результатах [Додаток А]. Згідно з результатами методики кутового перетворення Фішера, значущі відмінності виявлено на високому ($\phi=2.79$, $p=0,0026<0.05$) та низькому ($\phi=2.134$, $p=0,0164<0.05$) рівнях врівноваженості. Також значущо відмінними є високий рівень депресивності ($\phi=2,53$, $p=0,0057<0.05$). Емоційна

лабільність має значущу відмінність у високому рівні ($\phi=3,494$, $p=0,0002<0.05$)
[Додаток Б].

2.5 Статистичний аналіз кореляції отриманих результатів

Завершальним етапом нашого дослідження став кореляційний аналіз показників тривожності, врівноваженості депресивності, САН, емоційної лабільності. Це дасть змогу зрозуміти, як саме пов'язані ці показники між собою, як вони взаємодіють та чи впливають один на одного. Для роботи з кореляцією ми використали метод кореляційного аналізу коефіцієнт Спірмена.

Отримані дані навели у таблиці 2.9

Таблиця 2.9

Кореляція показників досліджуваних

	С.	А.	Н.	Тривож.	Емоц.лаб.	Врівноваж.	Депресив.
С.	1,000	,881**	,955**	-,802**	-,523**	,287	-,672**
А.	,881**	1,000	,878**	-,726**	-,436**	,082	-,610**
Н.	,955**	,878**	1,000	-,785**	-,479**	,222	-,653**
Тривож.	- ,802**	- ,726**	- ,785**	1,000	,722**	-,048	,654**
Емоц.лаб.	- ,523**	- ,436**	- ,479**	,722**	1,000	,169	,625**
Врівноваж.	,287	,082	,222	-,048	,169	1,000	,011
Депресив.	- ,672**	- ,610**	- ,653**	,654**	,625**	,011	1,000

** - кореляція значима на рівні 0,01

* - кореляція значима на рівні 0,05

Примітка: С.-Самопочуття, А.-Активність, Н.-Настрій, Тривож.-Тривожність, Емоц.лаб.-Емоційна лабільність, Врівноваж.-Врівноваженість, Депресив.-Депресивність.

Результати представлені на таблиці 2.9 виявились досить логічними й очікуваними. Показники Сан тісно пов'язані між собою. Ми чітко бачимо тенденцію, де чим краще самопочуття, тим вище рівень активності та настрою (r від 0,878 до 0,955 і всі значущі на рівні $p < 0,01$). Також ці показники мають сильний негативний зв'язок з тривожністю, емоційною лабільністю та депресивністю. Тобто, ми можемо сказати, що чим гірше людина відчувається, тим вона є більш схильною до тривоги та депресивних станів (наприклад між самопочуттям і тривожністю кореляція -0,802, а між настроєм та депресивністю -0,653). Також можна побачити, що тривожність позитивно пов'язана з емоційною лабільністю ($r=0,722$) та депресивністю ($r=0,654$). Це говорить про те, що досліджувані, які є більш тривожними, одночасно можуть бути більше емоційно нестійкими та схильними до депресивних станів. Важливо зазначити, що врівноваженість майже ні з чим не корелює на значущому рівні. Можливо, це можна пояснити тим, що цей показник є або більш стабільним у вибірці, або менш чутливий до інших емоційних показників.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Описали та обґрунтували вибір емпіричних психологічних методик, які дозволили нам повноцінно охопити важливі компоненти емоційної сфери юнаків для оцінки їх емоційного стану в умовах війни;

2. Проаналізували показники самопочуття, активності, настрою та тривожності серед юнаків та виявили суттєві відмінності у групах. Серед контрольної групи досліджуваних, 45% виявили низький рівень активності, 40% мають низький рівень самопочуття (що може свідчити про емоційне виснаження). Рівень настрою розподілився полярно по 37,5% опитаних з високими та низькими показниками. Зокрема, низький рівень самопочуття мають 53,6% опитаних, які знаходяться в Україні. Тоді як серед тих, хто за кордоном, такий рівень мають лише 16,7%. Подібні результати побачили й за показником активності (низький рівень юнаків в Україні мають 60,7%, проти 16,7% юнаків за кордоном). За показниками настрою: високий рівень мають 66,7% закордонних юнаків, тоді як українська група виявила 25% з високим рівнем. Такі результати є цілком виправданими у реаліях життя під час воєнного часу, через те що воєнні дії є потужним стресором для психіки людини, через що досліджувані можуть втрачати сили, настрій та загальне самопочуття знижується. Статистичну розбіжність у групах підтвердили за допомогою критерія Мана-Уїтні та кутового перетворення Фішера, де середні ранги значною мірою вище у досліджуваних за кордоном та $p < 0,01$ ($p < 0,05$ за Фішером). За результатами тестування на виявлення рівня тривожності Дж. Тейлор, ми прослідкували тенденцію, де високий рівень тривожності найчастіше зустрічається серед групи, яка знаходиться в Україні (46,4%). Натомість, юнаки які перебувають за кордоном виявили лише 8,3% опитаних з тим самим рівнем тривожності. Також середній рівень з тенденцією до низького частіше виявляється у закордонної групи юнаків (41,6%), проти 3,6% опитаних в Україні, тобто майже відсутній. Такі результати можуть бути результатом того, що незважаючи на те, що молодь, яка виїхала, тікала від війни, стабільніше місце проживання все ж позитивно впливає на тривожність. Тоді як високі

показники тривожності юнаків в Україні є цілком зрозумілими через те, що вони постійно зазнають дії стресорів війни (можлива загроза життю та здоров'ю себе за близьких, втрати, відсутність стабільності, контролю, невизначеність майбутнього). Відмінності у групах підтверджено також за допомогою метода математичної статистики критерія Мана-Уїтні ($p < 0,01$) та методу кутового порівняння Фішера ($p < 0,05$). Серед контрольної групи юнаків 50% мають помірно високий рівень тривожності, 35% високий й лише 15% виявили рівень найбільш близький до нормального (середній з тенденцією до низького). Задля повноцінності розуміння впливу війни на тривожність молоді, ми провели порівняльний аналіз результатів нашого дослідження із результатами дослідження, яке було проведено у мирний час. Порівнявши отримані дані, ми виявили, що під час війни рівень тривожності серед молоді дещо зріс, а саме: стало більше юнаків із високими показниками, і менше опитаних з тенденцією до низької. Єдине, що лишилось майже незмінним, це процентне співвідношення досліджуваних із тривожністю з тенденцією до високої (49% та 50%). Таке співвідношення дає нам змогу ще раз переконатися у тому, що феномен тривожності властивий юнацькому віку, але саме рівень її вираженості значною мірою залежить від контексту, у якому перебуває досліджуваний, зокрема у стані війни.

3. За допомогою методики Фрайбурзького особистісного опитувальника FPI, було визначено показники таких шкал як врівноваженість, депресивність та емоційна лабільність. Високий рівень депресивності більше спостерігається в українській групі юнаків (57,1%). Серед молоді за кордоном такий показник має 16,6%, що є значно нижчим. Високий рівень емоційної лабільності серед юнаків в Україні мають 32,1%. Цікаво, що за кордоном не виявлено жодного випадку. Варто також зауважити, що рівень врівноваженості (тобто здатності контролювати свої реакції на стрес), виявився вищим серед групи молоді, що в Україні (21,4% проти жодного випадку за кордоном). Натомість 41,6% молоді за кордоном виявили низький рівень врівноваженості. Такі результати можна пояснити процесом адаптації та зміною середовища.

Юнаки, які виїхали за кордон через війну вимушені наново адаптуватися до нових умов, що може впливати на їхню внутрішню стабільність. Ці статистичні розбіжності у групах було підтверджено критерієм Мана-Уїтні, де показник p усіх шкал $<0,01$, а за методом кутового перетворення Фішера $p < 0.05$. Аналіз результатів контрольної групи показав, що 45% мають високий рівень депресивності та 50% середній, що загалом каже про поширеність депресивних станів в умовах тривалого стресу. Попри це, 65% опитаних продемонстрували середній рівень врівноваженості і це може говорити що про наявність внутрішніх ресурсів для подолання труднощів. Водночас, 22,5% виявили високий рівень емоційної лабільності. Це свідчить про труднощі з емоційною регуляцією. І лише 10% мають низьку лабільність, як ознаку самоконтролю в кризових умовах.

4. Провели кореляційний аналіз за методом Спірмена за допомогою програми статистичної обробки даних SPSS. Кореляційний аналіз показав тісний зв'язок між САН ($r = 0,878-0,955$), а також сильні негативні зв'язки цих показників із тривожністю, депресивністю та емоційною лабільністю. Це свідчить про те, що погіршення загального самопочуття супроводжується зростанням тривожності, депресивними проявами. Водночас врівноваженість виявилась стабільним показником, який майже не корелює з іншими показниками.

ВИСНОВКИ

1. У ході роботи нами було описано вікові та емоційні особливості віку юнацтва. Визначили, що юнацький вік є критично важливим етапом психічного розвитку, під час якого, згідно з теорією Еріксона, відбувається формування особистісної ідентичності. Цей процес впливає на подальшу здатність до самостійного прийняття рішень та відповідальності. У цей період юнаки проживають важливі життєві питання, які пов'язані із сенсом життя, професійним вибором, соціальними ролями. Емоційна сфера юнацтва характеризується підвищеною чутливістю, глибокими внутрішніми переживаннями щодо себе та майбутнього. Зокрема також формуванням емоційної стійкості, яка в свою чергу є ресурсом для адаптації та подолання труднощів;

2. Проаналізували емоційні стани, які можуть виникати в юнаків під час воєнного часу. З'ясували, що в умовах бойових дій, юнаки можуть переживати афект, страх, паніку, тривогу, стрес, апатію та дистрес. Ці емоційні стани являють собою такі, що виникають у відповідь на загрозу, невизначеність та потребу в швидкій адаптації. Особливо вразливою виявляється психіка юнаків, яка ще перебуває в процесі формування. В такому випадку, постійна напруга й небезпечні умови сприяють дестабілізації їхнього емоційного стану;

3. В контрольній групі юнаків переважають низькі рівні самопочуття та активності. Настрій є суб'єктивно змінним показником, тож половина досліджуваних юнаків має високий, половина низький рівень настрою. Щодо тривожності, переважає середній рівень тривожності з тенденцією до високого;

4. Характерними виявили середній рівень врівноваженості та емоційної лабільності. Також виявлено, що для юнацького віку в умовах воєнного часу притаманно середній і високий рівні депресивності.

5. Серед юнаків, які на момент дослідження заходились в Україні, частіше фіксуються низькі рівні САН. У тих, хто перебуває за кордоном,

виявлено високі рівні самопочуття та настрою, а також середній та високий рівні активності. За показниками тривожності в юнаків в Україні домінує середній рівень з тенденцією до високого та високий. У тих, хто за кордоном, частіше виявляється середній з тенденцією до високого та середній з тенденцією до низького рівні. Рівень врівноваженості в юнаків в Україні переважно середній, за кордоном середній і низький. Депресивні стани частіше трапляються в Україні, де зафіксовано здебільшого високий рівень. В закордонних юнаків це середній рівень. Показники емоційної лабільності як в Україні, так і за кордоном загалом мають середній рівень.

6. Аналіз результатів нашого дослідження показав, що окремі положення висунутої гіпотези підтвердилися. Зокрема, вірним виявилось припущення щодо зниження загального самопочуття та активності, а також підвищеного рівня тривожності серед юнаків. Також підтвердилася тенденція до зростання рівнів депресивності, адже у більшості досліджуваних було виявлено середні та високі показники. Водночас, припущення про високий рівень емоційної лабільності та низький рівень врівноваженості не підтвердилося, бо показники залишилися на середньому рівні. Таким чином, гіпотеза частково підтвердилася.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна психологія : навч. посібник / Т. Б. Поясок [та ін.] ; Кременчуц. нац. ун-т ім. М. Остроградського, Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків : ФОП Бровін О. В., 2023. Режим доступу: [URI: https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/69638](https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/69638)
2. Аршава І.Ф. Емоційна стійкість людини і її діагностика / І.Ф. Аршава. – Донецьк: ДНУ, 2006. Режим доступу: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=g_Jhx4AAAAJ&citation_for_view=g_Jhx4AAAAJ:5nxA0vEk-isC
3. Власенко І.А., Рева О. М. Модель збереження психологічного здоров'я студентської молоді в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2020. №3 Режим доступу: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1083>
Психологія російсько-української війни: внутрішній погляд [Електронний ресурс] : матеріали Всеукраїнського круглого столу (7 квітня 2022 року) / за наук. ред. М. Слюсаревського, С. Чуніхіної, Л. Найдьоновой ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, Асоціація політичних психологів України. – Київ : Талком, 2022. – 52 с. Режим доступу: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/krStilWoor%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0-1.pdf>
5. Павлова І. Г. Становлення емоційної зрілості в підлітковому та юнацькому віці: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Одеса, 2005.
6. Мотозюк Л.М, Блохіна І.О, Москаленко О.В. Особливості впливу війни на стан психологічного здоров'я здобувачів вищої освіти: до питання вибору діагностичного інструментарію (український кейс). Габітус, 2023. № 46. С. 105. Режим доступу: <http://habitus.od.ua/journals/2023/46-2023/15.pdf>
7. Сергеєнкова О.П. Вікова психологія: навч. посіб. / О.П. Сергеєнкова. – Київ, 2012.

8. Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія / Л. В. Пилипенко, Ю. Р. Пристайко. Емпіричне дослідження впливу воєнного стану на психічне здоров'я особистості юнацького віку. – Львів, 2023. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2023-1-9>
9. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2017.
10. Шейко А. Психологічна стійкість юнацтва у критичній ситуації // Освіта регіону. 2013. №3 Режим доступу: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1120>
11. Панюк В. ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ І ЗАВДАННЯ. Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. 2023. Т. 5, № 1. С. 1–12. Режим доступу: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5133>
12. Циганчук Т.В. Динаміка переживання стресу студентами 1-4 курсів ВНЗ / Т.В. Циганчук // Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ. – К. : Книга, 2010. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/340526323_DINAMIKA_PEREZIVANNA_STRESIV_STUDENTAMI_VISIH_NAVCALNIH_ZAKLADIV
13. О.П. Сергеєнкова Дослідження емоційної сфери в юнацькому віці.-2018., №3. Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24386/>
14. Еріксон Е. Ідентичність: юність та криза: Навч. посібник / Ерік Еріксон; пров. з англ. А. В. Толстих (заг. ред. і предисл.). – 2-е вид.: Флінта та ін., 2006.
15. Липунова О. В. Емоції як базовий компонент у структурі адаптивної поведінки особистості: Дис. канд. психол. наук: 19.00.01. КПУ, 2012.
16. Шагар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В.Б. Шагар.-Х.: Прапор, 2007. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf

17. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ніка-центр, 2016.

18. Литвиненко О. Д. Соціально-психологічні основи розвитку адаптаційного потенціалу сучасної молоді : монографія. Северодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018.

19. Психологічна допомога особистості у воєнний період : матеріали VII Всеукр. психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів», м. Умань, 18 квіт. 2024 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соц. та психологічної освіти та [ін.] ; [редкол.: С. Ю. Діхтяренко, Л. А. Данилевич, А. В. Шульдик, О. О. Андрусик]. – Умань, 2024. https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A-VI%D0%86-%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%8C-18.04.2024-%D1%80._1.pdf

20. Ліпатов І. І. Психологічна адаптація військовослужбовців до бойової діяльності: навчальний посібник. Харків: ХВУ. 2009. Режим доступу: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5513>

21. Кузнецов М.А., Шаповалова В.С. Види студентських страхів та особливості їх динаміки. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. Харків: ХНПУ, 2014. Вип. 49. С. 58-68. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2014_49_9

22. Rochelle L. Frounfelker, Nagras Islam, Joseph Falcone, Jordan Farrar, Chekufa Ra, Cara M. Antonaccio, Ngozi Enelmah, Theresa S. Berancourt Living through war: Mental health of children and youth in conflict-affected areas, 2019.

Режим доступу: <https://international-review.icrc.org/articles/living-through-war-mental-health-children-and-youth-conflict-affected-areas>

23. Journal of interdisciplinary research: Mental health in wartime: The psychology of latent stress. Режим доступу: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140141/papers/A_08.pdf

24. O'Connor D.B., Thayer J.F., Vedhara K. Stress and Health: A Review of Psychobiological Processes // Annual Review of Psychology. 2021. Jan 4. № 72. Режим доступу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32886587/>

25. Філоненко Ю. Психологічні особливості тривожності в юнацькому віці. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. 2018. С. 86-94. Режим доступу: <https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/article/view/7219/6690>

АНОТАЦІЯ

Яловенко М.А. Кваліфікаційна робота на тему «Особливості емоційної сфери осіб юнацького віку в період військового часу». Спеціальність – 053 Психологія. -Харків, 2025.

Об'єкт дослідження: емоційна сфера особистості

Предмет дослідження: особливості емоційної сфери осіб юнацького віку в період військового часу

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити психологічні особливості емоційної сфери осіб юнацького віку, які проявляються в період військового часу.

В кваліфікаційній роботі розкрито питання особливості емоційної сфери осіб юнацького віку під час військового часу. Було теоретично розглянуто та описано вікові психологічні особливості юнацтва, як специфічної вікової групи, й описано особливості емоційності її представників. Основну увагу в роботі було приділено особливостям емоційності юнаків під час воєнного часу. Визначили, що під час війни емоційна сфера юнацтва зазнає потужного впливу стресорів бойових дій. У ході дослідження визначили, що цей вплив характеризується підвищеним рівнем тривожності, зниженням загального рівня самопочуття, активності та настрою, а також підвищеним рівнем депресивності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: емоційна сфера, юнацький вік, емоції, почуття, військовий час.

ANNOTATION

Yalovenko M.A. Qualification work on the topic "The emotional sphere peculiarities of youthful age individuals during wartime". Specialty - 053 Psychology. -Kharkiv, 2025.

Object of research: emotional sphere of personality

Subject of research: features of the emotional sphere of young people during wartime

Purpose of research: to theoretically and empirically investigate the psychological features of the emotional sphere of young people, which manifest themselves during wartime.

The qualification work reveals the issue of the features of the emotional sphere of young people during wartime. The age-related psychological features of youth, as a specific age category, were theoretically considered and described, and the features of the emotionality of its representatives were described. The main attention in the work was paid to the features of the emotionality of young people during wartime. It was determined that during war the emotional sphere of youth is strongly influenced by the stressors of combat operations. The study determined that this impact is characterized by an increased level of anxiety, a decrease in the general level of well-being, activity and mood, as well as an increased level of depression.

KEYWORDS: emotional sphere, youthful age, emotions, feelings, features of the emotional sphere in wartime.